

Délvidék, Amerika, Vár Ucca

FENYVESI OTTÓ: BLUES AZ ÓCEÁN FELETT

Művészetek Háza
Vár Ucca
Műhely Könyvek8.
Veszprém, 2005
227 oldal, 1492 Ft

A szerző, és aki ír róla, a múlt század ötvenes éveiben születtek. Fenyvesi Ottó 2004-ben ötven éves. Aki ír róla, jövőre lesz annyi. Ez a generáció nem élt át nagy traumákat, nem döntött falakat, nem szedett föl utcaköveket, csak fölött a legvidámabb barakkban, mint a gomba. Mégis. A trianoni határokon kívül rekedt magyarság megtapasztalta a kisebbségi lét minden infernóját. Talán innen, hogy ők, legyenek erdélyiek, felvidékiek, kárpátaljaiak, sokkalta nyitottabbak voltak a Nyugat újabb és újabb irányzataira. Nem kötődtek annyira a röghöz, mert ugyan anyaföldjükön éltek, de egy másik állam, másik nép szokásrendszerét, kultúráját ha muszájból is, de átvették, át kellett venniük. Így aztán művészetük a távoli külföld felé tágult, kevesebb volt a szövegből történő kikacsintás, mint az anyaországi írónál. (A nagy kivétel *Székely János* drámája, a *Caligula helytartója*.)

Földeregg a hetvenes évek eleje. A szürkeség legelképzelhetlenebb árnyalatai. Csepeli srácok a szakközépiskolából. Szakma és érettségi. És akkor jött a mozilátogatás, csűrhe módjára át a városra, egészen a Thököly útig, a Sport moziban landolva. Osztályfőnöki óra keretében néztük meg a *Szelíd motorosok* – azóta már kultikussá vált – című filmet. Nem sokat mondott nekünk, akkori suhancoknak az író-rendező-főszereplő *Dennis Hopper* neve. Műveltebbek ismerték *Jack Nicholson*t. *Peter Fondát* egyikünk sem. Azt sem tudtuk róla, hogy a nagy Henry fia. Ami belénkragadt, amitől nem tudtunk szabadulni, az a film zenéje volt, abból is a fősláger, a *Steppenwolf* Born To Be Wild című száma. Az akkoriban újdonságszámba menő kazetták cseréltek gazdát. Volt, aki adott érte egy Deep Purple-t. Pedig az volt a zene, a legkeményebb rock maga. A Tokió-Osaka-i koncert. Erre már csak ráadás volt az addigi legnagyobb szabadtéri koncert, az Egyesült Államokból, *woodstocki*. A Ten Years After *Arvin Lee*jének fergeteges szólógitár-játéka. Amivel aztán „élőben” találkozhattunk a Taurus-koncerteken, mert *Radics Béla* legendás, fiatalon pusztult gitárvarázsló leginkább *Jimi Hendrix*-i tudással és tébollyal csapott a húrok közé, a fogával ő is, hanyatt, ahogy éppen kellett. Vértő száját vodkával fertőtlenítette. Ez volt nekünk a nyugat. És nem az irodalom Nyugat-ja. Kit érdekelt az irodalom? Lakatos tanoncokat?

Fenyvesi Ottó költészete sem a Nyugat-nemzedékeken iskolázott írásművészet. Míg odahaza volt, az Új Symposion hatott rá leginkább. *Sziveri János* költészete. És másoké.

De ahogy Sziveriből a gyomorrákos haldoklás kipréselte a XX. század egyik legmeggrázóbb hosszúversét, a *Bábel*t, Fenyvesiből nem a betegség, de a delejes magány, a megnyugvás, életkora adta derű csalogatta elő régi-új versét, és rezignált balladáit. Az *Advent* a dalvers kifinomult gitárjátéka. „Valami vad örömmek láza / ereszkedik tétován a tájra. / Karácsony közeleg, / angyal bontja szárnyát, / friss tüdővel fújja / az érces harsonákat.” A hazatérés, a hazatalálás sorai ezek. A második versszakban ilyen sorok: „Az asztalon cédulák, / az éjszaka foszlányai / és a margóra tolt emberfia, / ahogy tovaröppen / az irgalmatlan csillagködökben.” *Árnyékban a Megváltó* – adtam a címet régi kötetemnek. Fenyvesi érzi-éreztetni, hogy Jézus Krisztus politikai játszmák közepette eltűnik a világból. Nem kiált föl mint Nietzsche. Isten nem halott, csak visszahúzódott, és remél. Hogy majd megint megtalálja valaki. És akkor olyan lesz *Advent*, mint ahogy Fenyvesi gyönyörű verséből árad. Olyan ez a költemény, mint Ady áhítata, a tőle szokatlan szelidségű verse, a *Karácsony*. A három részes poéma harmadik, utolsó szakasza mennyire ugyanazt súgja leginkább zsíros és süket fülekbe az egyetlen lehetségest, hogy túléljük a túlélhetlent – mint Fenyvesi Ottó. Nevezhetjük ezt valamiféle művészi „metagenetikának.” Ahogy a premodernből a posztmodern utáni időkbe átszüremlik a dallam. „Ha ez a szép rege / Igaz hitté válna, / Óh de nagy boldogság / szállna a világra. És a gyarló ember / Ember lenne újra, / Talizmánja lenne / A szomorú útra. / Golgota nem volna / Ez a földi élet, / Egy erő hatná át / A nagy mindenséget, / Nem volna más vallás, / Nem volna csak ennyi: / Imádni az Istent / És egymást szeretni... / Karácsonyi rege / Ha valóra válna, / Igazi boldogság / Szállna a világra...” Fenyvesi verse, noha továbbra sem Nyugat-hangú, rémületesen ezt a fajta nyugalmat, megnyugvást, de sohasem, beletörődést sugallja. A versvég egyetlen sóhajtatás: „Így. Így jó, nem másként. / Így, igen. Így majdnem jó, / csak a felhők fehér gyapját simogatni.” És a versben talán ez a legfontosabb: „Hallgatni a folyton fogvatkozó egészt, / s csak törni belőle. / Hallgatni a hamar elveszített éden fuvalmát / és az újjászülető reményt.” Hogy aztán a költő tényleg reménykedik-e, nem lehet tudni. Talán annyiban biztosan, hogy két gyermekének még jut az egészségből. Talán csak az arra érdemesek, Isten kiválasztottjai törnek belőle.

A *Cantus firmus* mai világunk élehetlenségét mutatja föl a ballada erejével. „Tele van az ég. / Tele van az ég nagybögőkkel. / Tele van a világ Balkánnal.” Meghökkenítő sorok a fölütésben. A nagybögők vissza-visszatérnek a folyamban. Ott fönt az égen. *Chagall* instrumentumai szállnak. „Alfa Romeó és Zéró Júlia.” Ez a mű a ma apokalipszisa. A nyughatatlan világ fortyogása. Így zárja a művet: „Mert átok ül a fákon. átok a szemekben. / Van-e még hely a bérce Balkánon / hová küldhetem buzgó könyörgésem?” Persze ez a Balkán a világ összes „balkánja”. Ahol vér ömlik. Irak. És egyáltalán: a Közel-Kelet. Afrika genocídiumai. A fejlett világ közönye. A Föld, mint siralomvölgy. A kétely helyett bizonyosságok keresztjei szálkásodnak.

Az *Anyám a vigiliában* valódi virrasztás. Legszebb anyaverseink közé emelkedik. Kurzívval szólal meg édesanyja végig az egész balladán. „*kisfiam, nem kell izgulni, / nem köll, / nem köll*” mintha valamennyiünk anyja szólna hozzánk, a féltő szeretet és a lány dorgálás Isten általi sugalmával. A hosszúvers vége, mint minden Fenyvesi vers, fölemelkedik és ég felé száll. „Csontvelő, nyirok, vakbél. / A valóság leterített bennünket. / Szeretnék megkopasztani költészet. / Szétírlak, gyökeret eresztek beléd. / Már semmi sem állíthat meg. / Csak semmi pánik, / csak semmi indulat. / / *kisfiam, nekem már nem kell semmi,*

/ *nem köll semmi*” szólal meg az emlék-anya, az anyai valóság, a csak adni-képesség. De legszebb az utolsó három sor, anya és fia titokzatos, metafizikai összebörülése, melyhez nem kell a személyes jelenlét. „És rajtad kívül senki sem érti majd / ha holnap reggel a kerítésen / egy gombolyag cernát cibál a szél.”

A kötet címadó verse, a *Blues az óceán felett* visszarepíti az olvasót a korábbi Fenyvesi-kötetek hangvételéhez. „Régi és új versek” írja a szerző, a könyv azonban a hagyományos, jól bevált és az ő életkorában immár természetes, hogy így legyen, válogatott verseket hordoz. Az *Ezüstpatkányok áttetsző selyemzónákon* az első verseskönyv, még 1978-ból. *Látszathasonlóságok földieperrel* első része a *Konzum*. Cinizmus? Szarkazmus? Vagy csupán ironia? Nem tudom. A korszak lenyomata. „másfél méter zöldkötésű könyvet kérek / tizenöt deka velőt / egy tasak sütőport / harminc deka keményítőt / száz méter filmet / egy tortalapot / két tonna szenet / tapsot a magnószalagról / egy és fél kilogramm földiepret / ötven gallon coca colát”. Intellektuális vers, ihletettsége legfőképpen a szerkesztésben csíphető nyakon. A *Collapszus* valódi ájulások sorozata. Ez a könyve 1988-ban látta meg a napvilágot. Tíz esztendővel később lépett az első után. Összetéveszthetetlen hangvétele mit sem változott. Ha kell, hát még vadabb, de mindez emelkedettebb stílusban, utalásszerű metafizikai pontokba sűrítve. Persze a címadó szó mást is jelent, nem véletlen, hogy a mottó éppen József Attilától vettett. Az *Eszmélet* egyik sora. „Hallottam sírni a vasat”. És mégis, a játékos című *Punk, punk, pankreász* (az utóbbi nem más, mint a hasnyálmirigy) elemezhetetlen, csak érzékelhető vers. „csak ma fogok sírni / holnap már nem / / gyűlölni fogom az egész világot / s a takarítónők elmennek fürödni”. A *káosz angyala* (1993) a fölforgatott világ összevissza szótt, varázsát végképp elveszített szőnyege. Mégis. Tud bensőséges lenni a valódi káoszban is. A *Veszprémi tél* (Strófák fiamnak, lányomnak) így indul: „Talán. Hanyatt fekszem. A padlón, / kábultan, mint egy rogyant bokszoló. / Sajog a bordám. Valahol szól a rádió. / Tekerem, nyúvöm napjaim. Ha már lehet: / élek. Emészték. S ez se könnyű.” A vers végén megint az öncsítítás melankóliája: „Emléktelen városok terein araszolok. / Keresztbe-hosszába. Várok. / Maradni nyugton, szóvakon. / Csinálni valamit. Fejből, / csípőből. Menteni menthetőt. / Elhagyni ritmust, látszatot.” Akárha Assisi Szent Ferenc fohászát hallanánk.

Az *Amerikai improvizációk* verseit, mintha angolszász ember írta volna. Beúszik *Kerouac*, *Ginsberg*, és talán a legformabontóbb amerikai költő: *e. e. cummings* (Edward Estlin Cummings – 1894–1962), és ami igaz az amerikaira, hogy formabontása, trükkjei, grammatikája ha nem is antagonisztikusan, de mindenképpen ellentétet föltételez szép, mélylíraba hajló gesztusaival, és ez a megállapítás még inkább áll Fenyvesi Ottó verszuehatágra. Még abban is egyek, hogy mindketten megátalkodottan küzdenek a technikai-militarista világ ember- és érzelemmentessége ellen. Nem biztos, hogy hallotta-olvasta cummings szentenciáját Fenyvesi, de akár ő is mondhatta volna: „A tudás udvarias szóval jelöli a halott, de temetetlen képzeletet... Gondold meg kétszer, mielőtt gondolkodsz.” De próbáljuk meg elképzelni Fenyvesi amerikai útját. Öreg motoros, aki leginkább a már említett szelíd motorosra, az akkori Dennis Hopper-re hasonlít, tég a nikkelfényes Harley Davidsonon a nevadai sivatagban? Ha megáll, betér egy krimóba, fölhaltja amerikai viszkijét, végigméri az unottan rágózó helybéli csajokat, fizet, berúgja a motort és tovaszángul? Fülében a Steppenwolf zenéjével? Fenyvesi érezteti, a szabadság, a punk, a bőrjakó és mindenféle kellék, még nem jelent egyetemességet. Ami annyit tesz, hogy katolikus. Az

eredeti, krisztusi értelemben. Ahogy a rock legnagyobbjai sem tudják annullálni *Bartókot*, *Stravinskyt*, vagy akár a második bécsi iskola dodekafonistáit. De még *Sibeliust* sem! Talán birokra kelhet a *Pink Floyd* egy-két nagyobb kompozíciója, vagy a Deep Purple: Gyermek az időben-je *Carl Orff* legnépszerűbb és legjobban félreértelmezett művével, a *Carmina buranával*. A *Catulli carmina* – ha már birkózás –, nem is kétvállal, de pontozással legyőzi a rocklegendákat. Persze más az akkori életérzés. Más a vers is, mely fölmutatja. „Új szavakat kellene tanulni. Új logikát, / új dallamot, elfeledni azt a féltő / öntudatot, mellyel az ifjúkori / helyszíneket őrzi az ember.” Négysoros sóhajtás. A költő tudja, hogy óhaja teljesíthetetlen. Mert minden sejtjében ott dereng a múlt. Fenyvesi nem esik Adrian Leverkühn csapdájába. Krisztust kutatja ő is, mint minden valamire való művész. Ami persze nem jelent azonnal kimutatható szakralitást. De jelzi a burkát. És nincs az a burok, melyet föl ne törne a művészet. „Futnak a felhők. / Futnak a hószínű hattyúk. / A tiszta fehérek. / Úsznak a bárányok. / Együtt él minden ellentmondás. / A lélek csonthideg. / Dideregnék a kövek.” Tele paradoxonokkal. Látszólagos tehát minden ellentét. Így aztán a visszája éppúgy igaz. 1997 nyara. Toronto, Chicago. Kanada és az Egyesült Államok. Ahogyan egy magyar költő látta. Ahogyan amerikai költő soha. Fenyvesi nem tűri a csöpögős érzelmeket. Szikár. „David Cope. / Ez egy amerikai költemény. / nem tűri a nyafogást. / Ez nem szürrealizmus / nem szimbolizmus. / Csak aszfalt a lábad alatt.” A vége azonban a hazatérés. Veszprém. A Vár Ucca című folyóirat hűvös kuckójába bújva. Mely nem azt jelenti, hogy letette a lantot. Csak másképp tartja a kezében. Kívül-belül bejárta a világot. Önmagában most térképezi föl, hol nem járt még. A hazához közelítve megérkezik. Vörösmartyval tart. Nem tehet másként. Magyar költő. „Permanens téboly. / A félmegoldások és a rossz kompromisszumok / zavaros világa. / Krízisből krízisbe. / Élni és meghalni magyarul.”

Koppány Zolt